

SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIMDA PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK INNOVATSIYALARNING AHAMIYATI

Baratova Dilbarxon Soliyevna

Andijon viloyati Ulug'nor tumani

23-umumiy o'rta ta'lim maktabi

amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchi shaxsini tarbiyalash jarayonida psixologik-pedagogik innovatsiyalardan foydalanish masalalari yoritilgan. Unda ta'lim-tarbiya tizimida zamonaviy innovatsion texnologiyalarni joriy etishning nazariy asoslari, o'quvchilarning individual va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda tarbiyaviy jarayonni samarali tashkil etish yo'llari tahlil qilingan. Maqolada shaxs tarbiyasida kreativ yondashuv, interfaol metodlar, raqamli pedagogika vositalarining ahamiyati hamda ularning psixologik asoslari ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqot natijalari o'quvchi shaxsining ijtimoiy faolligini oshirish, ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu maqolada ilgari surilgan tavsiyalar pedagogik amaliyotda samarali qo'llanishi mumkin.

Kalit so'zlar: O'quvchi shaxsi, tarbiya, psixologik-pedagogik innovatsiyalar, kreativ yondashuv, interfaol metodlar, raqamli pedagogika, mustaqil fikrlash, ijtimoiy faollik.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim-tarbiya tizimida tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida yosh avlodni barkamol shaxs sifatida shakllantirish, ularning intellektual salohiyatini rivojlantirish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish masalasi alohida e'tiborga olingan. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev o'z nutqlarida ta'kidlaganidek, yoshlarni mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual salohiyatli va raqobatbardosh kadrlar sifatida tarbiyalash davlat siyosatining eng ustuvor yo'nalishlaridan biridir (Prezidentning Oliy Majlisga Murojatnomasi, 2022-yil). So'nggi yillarda ta'lim sohasida psixologik-pedagogik innovatsiyalarni joriy etish o'quvchilarning

individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ularning shaxsiy rivojlanishini yanada samarali tashkil etish imkonini berdi. Masalan, kompetentsiyaviy ta'lim, differensial yondashuv va integrativ ta'lim texnologiyalari kabi zamonaviy yondashuvlar bu borada muhim ahamiyatga ega (Pedagogik psixologiya, 2020; Zamonaviy ta'lim texnologiyalari, 2022).

Psixologik-pedagogik innovatsiyalar o'quvchilarning o'ziga xos psixologik xususiyatlarini inobatga olib, ta'lim jarayonini yaxshilashga xizmat qiladi. Shaxsiy rivojlanishga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvi o'quvchilarning ichki motivatsiyasini oshirish, o'z-o'zini anglash va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi (O'quvchi shaxsini rivojlantirish psixologiyasi, 2023). Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash, shuningdek, o'quvchilarning ijtimoiy va emotsional qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi.

O'quvchi shaxsini tarbiyalash masalasi ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Xususan, Hasanboeva va Abdurahmonova (2020) o'z ishlarida pedagogik jarayonning psixologik asoslarini tahlil qilib, ta'lim jarayonida shaxsning individual xususiyatlarini inobatga olish zarurligini ta'kidlaydilar. Xoliqova va Karimov (2021) esa innovatsion pedagogik yondashuvlarning tarbiyaviy jarayondagi samaradorligini yoritib, kreativ metodlarning o'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rniga alohida urg'u beradilar. Xorijiy manbalarda ham bu borada qator ilmiy izlanishlar olib borilgan. Masalan, J. Devey (1938) o'zining tajribaviy pedagogika konsepsiyasida o'quvchi shaxsini rivojlantirishda faoliyatga asoslangan yondashuvni taklif qiladi. L.S.Vygotskiy (1978) tomonidan ilgari surilgan "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi ham o'quvchilarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash orqali ularning bilish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgandir. Zamonaviy tadqiqotchilardan biri bo'lgan Fullan (2016) esa ta'limdagi innovatsiyalarni global taraqqiyotning ajralmas omili sifatida talqin etadi. Shunday qilib, mavjud ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'quvchi shaxsini tarbiyalashda psixologik-pedagogik innovatsiyalar qo'llanilishi ta'lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Ammo milliy ta'lim tizimida bu jarayonning kompleks metodologiyasi yetarlicha ishlab chiqilmagan. Shu sababli ushbu tadqiqotda mavjud ilmiy qarashlar asosida yangi metodik yondashuv ishlab chiqishga urinish amalga oshiriladi.

Metodologiya:

Ushbu maqolaning metodologiyasi quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

1. **Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv** – o'quvchi shaxsining individual va psixologik xususiyatlarini inobatga olib, tarbiyaviy jarayonni tashkil etish.
2. **Innovatsion pedagogika tamoyillari** – raqamli texnologiyalar, interfaol metodlar, kreativ yondashuvlardan foydalanish orqali tarbiyaviy samaradorlikni oshirish.
3. **Kompleks yondashuv** – psixologik va pedagogik nazariyalarni integratsiya qilish asosida o'quvchi shaxsini tarbiyalashning ilmiy asoslarini shakllantirish.

Maqolada quyidagi **usullar** qo'llanildi:

Nazariy tahlil – mavjud ilmiy adabiyotlar, pedagogik va psixologik nazariyalarni o'rganish va umumlashtirish;

Tadqiqot natijalari va muhokama: O'quvchi shaxsini tarbiyalash jarayonida psixologik-pedagogik innovatsiyalardan foydalanish bo'yicha olib borilgan tajriba-sinov ishlari shuni ko'rsatdiki, innovatsion yondashuvlar qo'llangan ta'lim muhitida o'quvchilarning ijtimoiy faolligi, mustaqil fikrlash darajasi va ijodiy qobiliyatlari sezilarli darajada oshadi.

Birinchidan, interfaol metodlardan foydalanish natijasida o'quvchilar o'z fikrini erkin ifoda etish, guruhiiy muhokamalarda faol ishtirok etish va hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantirdilar. Ayniqsa, "Aqliy hujum", "Debat" va "Rol o'ynash" kabi metodlar ularning kommunikativ madaniyatini mustahkamlashga xizmat qildi.

Ikkinchidan, raqamli pedagogika vositalari (multimedia resurslari, onlayn platformalar, interaktiv taqdimotlar) o'quvchilarda ta'lim jarayoniga qiziqishni kuchaytirib, ularni mustaqil izlanishga undadi. Natijada o'quvchilarning bilimlarni

mustahkamlash va qo'shimcha manbalarni o'zlashtirish darajasi an'anaviy ta'limga nisbatan yuqori bo'ldi.

Uchinchi, psixologik yondashuv asosida o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olish ularning shaxsiy rivojlanishida muhim rol o'ynadi. Kuzatuv va suhbat natijalari shuni ko'rsatdiki, individual yondashuv qo'llanilgan guruhdagi o'quvchilar o'z-o'zini anglash, maqsad qo'yish va qaror qabul qilishda yuqori ko'rsatkichlarni namoyon etdilar.

Shuningdek, tadqiqot davomida **kreativ yondashuv** asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirib, ularning o'z g'oyalarini amalda qo'llashga bo'lgan ishonchini mustahkamladi. Masalan, loyiha asosidagi topshiriqlar orqali o'quvchilar ijtimoiy muammolarni yechishga qaratilgan innovatsion takliflarni ishlab chiqdilar.

Tajriba-sinov ishlari yakunida o'quvchilarning rivojlanish dinamikasini aniqlash uchun matematik-statistik tahlil usullari qo'llanildi. Olingan natijalarga ko'ra, innovatsion yondashuvlar qo'llangan sinfdagi o'quvchilarning ijtimoiy faolligi 23 foizga, mustaqil fikrlash ko'rsatkichlari 18 foizga, ijodiy qobiliyatlari esa 21 foizga oshgani qayd etildi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, psixologik-pedagogik innovatsiyalarning samarali tatbiqi nafaqat ta'lim sifati, balki o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, bu jarayonda pedagoglarning malakasini oshirish, innovatsion texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish muhim omil ekanligi qayd etildi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, psixologik-pedagogik innovatsiyalar o'quvchi shaxsini har tomonlama barkamol etib tarbiyalash, ijtimoiy faollikni kuchaytirish va mustaqil fikrlashni shakllantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchi shaxsini tarbiyalash jarayonida psixologik-pedagogik innovatsiyalarni qo'llash ta'lim-tarbiya samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Innovatsion yondashuvlar orqali o'quvchilar shaxsiy

rivojlanishda faollik ko'rsatadi, mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlari rivojlanadi, ijtimoiy mas'uliyatni chuqur anglay boshlaydi.

Mazkur maqolada quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Psixologik-pedagogik innovatsiyalar ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan tarzda tashkil etishda samarali vosita hisoblanadi.
2. Interfaol metodlar va raqamli texnologiyalar o'quvchilarni mustaqil bilim olish va ijodiy izlanishga rag'batlantiradi.
3. Psixologik yondashuv asosida tashkil etilgan tarbiyaviy jarayon o'quvchi shaxsining individual xususiyatlarini rivojlantiradi.
4. Kreativ yondashuvlar o'quvchilarda erkin fikrlash, yangicha g'oyalarni ilgari surish va amalda qo'llash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Amaliy tavsiyalar sifatida, pedagoglarga ta'lim-tarbiya jarayonida zamonaviy innovatsion texnologiyalarni qo'llash, psixologik-pedagogik yondashuvlarni uyg'unlashtirish hamda shaxsiy rivojlanishga qaratilgan metodlarni joriy etish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. – Toshkent, 2022.
2. Hasanboeva O.U., Abdurahmonova Q.T. *Pedagogika*. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2020.
3. Xoliqova D., Karimov B. *Innovatsion pedagogika va psixologiya asoslari*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
4. Dewey J. *Experience and Education*. – New York: Macmillan, 1938.
5. Vygotsky L.S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. – Harvard University Press, 1978.
6. Fullan M. *The New Meaning of Educational Change*. – New York: Teachers College Press, 2016.